

ZBIRKA ŠALEŠKI RAZGLEDI
Dvajseti zvezek

ZBORNİK 2023

Uredil David Vidmar Čeru

Knjižnica Velenje

Velenje 2023

VSEBINA 20. ZVEZKA

David Vidmar Čeru	5
VODNIK PO ŠALEŠKIH RAZGLEDIH	

OB KAJUHOVEM LETU

Mira Delavec Touhami	13
LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DOMAČEGA KRAJA V POEZIJI KARLA DESTOVNIKA - KAJUHA	

Špela Poles	33
KAJUHOV DOM	

David Vidmar Čeru	85
JOŽE DESTOVNIK: POZABLJENI BRAT KARLA DESTOVNIKA - KAJUHA	

ZGODBE ŠALEČANOV

Silvo Grmovšek	135
INTERVJU Z MATEJEM VRANIČEM, AVTORJEM FILMA DIVJA SLOVENIJA	

Zoran Pevec	149
STROPNIKOVA LIRSKOSLOVARSKA GNEZDA – UNIKUM V SLOVENSKI PESNIŠKI POKRAJINI	

Rajko Zaleznik	161
ZGODBA O ŠOŠTANJSKEM BAZENU	

Peter Rezman	181
ŠTRAJK OB TEKOČEM TRAKU	

Dušan Brešar	201
ZA DOMOVINO – S TITOM NAPREJ!	

O PRETEKLOSTI, SEDANJOSTI IN PRIHODNOSTI ŠALEŠKE DOLINE

Danilo Čebul	223
ISKRICE ŠOŠTANJSKEGA FEUERWEHRA	

Rok Poles	263
OD KAČJEGA KOPALIŠČA DO PRESTIŽNEGA LETOVIŠČA DUNAJČANOV (DRUGI DEL: OD 1900 DO KONCA PRVE SVETOVNE VOJNE)	
Jedrt Poles	337
»VSE NAS JE UNA NA SVET SPRAVLA« – ANTONIJA STERNAD (1873–1950), DIPLOMIRANA BABICA IZ ŠOŠTANJA	
Miran Aplinc	381
ČEVLJARSKA OBRT V ŠALEŠKI DOLINI	
Aca Poles	427
»BIL JE MOJSTER, KI JE DELAL VSE, OD GOJZERJEV DO PLESNIH ČEVLJEV«: SPOMINI NA ALOJZA POLANČA, ČEVLJARSKEGA MOJSTRA IZ ŠOŠTANJA	
Rok Poles	491
DARINKA ODOVIČ: KOZERIJA O TOPOLŠICI (1938) IN MOJA AVTOBIOGRAFIJA (1949)	
Jože Hudales	531
GORENJE V GORENJU: PRVO DESETLETJE DELOVANJA 1950–1959	
Alenka Šalej	565
50 LET PRIJATELJSTVA SREDNJEŠOLSKIH PEVSKIH ZBOROV IZ ESSLINGENA IN VELENJA	
Aleksandra Gačič Belej	595
RAZSTRTA ŽELEZNA ZAVESA: DRŽAVNIŠKI, POLITIČNI IN PARTIJSKI OBISKI VODSTVA VZHODNEGA BLOKA V VELENJU	
David Vidmar Čeru	651
JULIUS HORST (JOSEF HOSTASCH) IN VESELOIGRA DIE TANTE AUS TOPOSCHITZ	
DOSLEJ IZŠLO	730

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

908(497.4Šaleška dolina)(082)
94(497.4Šaleška dolina)(082)

ZBORNİK 2023 / uredil David Vidmar
Čeru. - Velenje : Knjižnica, 2023. - (Zbirka
Šaleški razgledi ; zv. 20)

ISBN 978-961-96340-3-5
COBISS.SI-ID 171067139

Za vsebino odgovarjajo avtorji. Povzemanje in reprodukcija
celote ali delov brez dovoljenja založbe in avtorjev je prepovedano.

© Knjižnica Velenje

Danilo Čebul

Je upokojeni elektrotehnik, ki je delovno dobo opravljal sprva v Tovarni usnja v Šoštanju, nato pa nadaljeval v Termoelektrarni do upokojitve. Kot član PGD Šoštanj-mesto je v društvu, kot v sistemu zaščite in reševanja, opravljal najodgovornejše funkcije. Pridobil si je čin višji gasilski častnik 2. stopnje. Zgodovina domačega kraja ga zanima in veseli že od mladosti. Je član muzejsko-zgodovinskega društva, združenja slovenskih častnikov, član Društva Bilečanci Slovenije ter Planinskega društva Šoštanj.

ISKRICE ŠOŠTANJSKEGA FEUERWEHRA

Uvod

O sami ustanovitvi tega najstarejšega društva v Šaleški dolini in njegovem delovanju v času Avstro-Ogrske monarhije so podatki dokaj skopi. Dogajanje tega časa so povzeli domači kronisti predvsem na osnovi ustnih izročil. Arhiv se ni ohranil. Prapor društva pa je bil po besedah prvega kronista dogajanja Miloša Volka¹ prenesen v Gradec. »Prav njegov oče Jakob Volk pa je bil tisti, ki je nemško gasilsko društvo (Freiwillige Feuerwehr Schönstein) po zlomu monarhije reorganiziral v Prostovoljno gasilsko društvo Šoštanj-mesto. Pogled na ta čas je vseskozi spremljalo dejstvo, da je to nemško društvo bilo v času svojega delovanja branik nemštva v Šoštanju.

¹ Miloš Volk, 1902–1992, kronist, častni predsednik OGZ Velenje.

Nasproti so jim stali slovenski nacionalni krogi, ki so hrepeneli po lastni usodi. Ne glede na to obojestransko mednacionalno nestrpnost pa so bili člani društva v trenutku nesreče sposobni premostiti medsebojni prepad in nuditi pomoč tistemu, ki je bil pomoči potreben. »Kje gori, ne vprašamo. Kdor trpi, pomagamo« je bilo vodilo tistega in ostalo do današnjega časa.«

Čas pred organizirano obrambo pred požari

Zgodovinski časopis Kronika iz leta 2021, posvečen zgodovini Šoštanja, je o poznavanju varstva pred požari v naši preteklosti podal zanimivo iztočnico za naslednji zapis. Kronika Šoštanja² nam opiše naslednje stanje v trgu: *»Za čas pred 17. stoletjem je znano le to, da sta trg prizadela vsaj dva požara, ni pa znano, kakšen je bil čas ognjene ujme in kakšna je bila povzročena škoda. Tržani so poročali leta 1575 deželnoknežji reformacijski komisiji, da so se listine o trškem pomirju že zdavnaj izgubile v požaru. Tudi četrto stoletja pozneje so se tržani sklicevali na dva nedavna in zaporedna požara, ko so naslovili pismo nadvojvodi Ferdinandu in ga prosili za sejemsko pravico. Deželni knez jim je to pravico podelil leta 1599. Kronika navaja, da so najstarejši konkretni podatki o divjanju ognja v trgu iz leta 1650, ko so obvestili deželne stanove, da ogenj v Šoštanju maja istega leta ni povzročil samo veliko škode graščaku Janezu Ludviku baronu Sauerju, ampak naj bi tudi veliko sosedov spravil na beraško palico. 28. maja 1734 je v celoti pogorel trški dvorec Amthaus in del trga Šoštanj. Dve leti po požaru je bilo v Šoštanj še vedno 20 nepozidanih pogorišč.«*

Zgoraj omenjeni požar, ki je nastal v trgu pri tržanu Valenciju in se razširil ter v celoti uničil spodnji grad, se je ohranil v ljudskem spominu in izročilu ter se vtisnil v njihovo podzavest. To je bil čas, ko je bil ogenj največji sovražnik tržanov, ki so bili v boju z njim pogosto nemočni in zgolj nemi opazovalci podivjanih ognjenih zubljev, ki so vase požirali vse, kar se je pojavilo na njihovi poti.

² Golec, »Šoštanj v stoletjih trške avtonomije,« str. 463.

Tršički dvorec Amthaus, Georgius Mathias Vischer, 1681 (splet).

Prebivalci so se s priprošnjami zatekali k zavetniku sv. Florjanu, skrbeli za skromno požarno preventivo, trške občine pa so že kupile prve brizgalne, s katerimi bi si tržani lahko omilili posledice. Družčina, ki je upravljala to orodje, pa je bila zelo pisana in pogosto slabo učinkovita. Po tem času (po letu 1734) ni več poročil o večjih požarih, kar je zasluga boljše protipožarne zaščite, predvsem na področju zidanih kurišč in kuhinjah. Na katastrski karti iz leta 1825 je moč razbrati, da je v trgu večina hiš že zidanih, lesenih pa je bilo takrat še 18.

V prvi polovici 40. let 19. stoletja so na poziv štajerskega deželnega muzeja opisovali razmere v trgu. O vprašanju požarne varnosti, ki se je nanašalo na gasilske naprave in protipožarno zavarovanje, so zapisali, da je na voljo raznovrstna gasilska oprema in da so skoraj vsi tržani zavarovani pri zavarovalnici v Gradcu.³ Omenjeno je tudi, da trg Šoštanj nekajkrat letno prizadenejo poplave na območju, imenovanem *Schnitt*. Najverjetneje se zapis nanaša na območje za današnjim Kajuhovim domom, kjer je nekoč delovala žaga na vodni pogon, imenovana tudi Matijeva žaga, ki se je napajala iz kanala reke Pake, ki je potekal pod hotelom Austria.

³ Golec, »Šoštanj v stoletjih trške avtonomije,« str. 468–469.

Šoštanjski učitelj Peter Mussi je v času svojega odmevnega službovanja v Šoštanju pogosto pisal v Kmetijske in rokodelske novice o dogajanju v trgu Šoštanj in njegovi okolici. Tako je leta 1846 napisal članek Požar v Plešivcu:⁴ »V Plešivcu v Škalski fari na Štajerskim se je nekimu kmetu velika nesreča prisnudila. O Velikonoči so neokrotni fantini blizo poslopja strelali, v strelnice (pištrole) na smodnik (pulfer) papir in cunjce basali. Veter silno močno pihaje zanese zamašik iz strelnice na slamnato streho, in v pol uri je bil bogat mož ubožen. Sreča za ves in cerkev, de je veter na drugo stran pihal; ne bilo bi sicer moč oteti jih. Domačih ljudi ni bilo pri domi, kaj odnesti; le sosed, že postaran mož, perhropi, se pod plamenam v hlev zakadi, in dvanajst goved srečno odtme; ker se pa s teletam predolgo mudi, brez de bi ga bil mogel oteti, ves opečen iz plamena pertava. Osmi dan grem pogoriše gledat in tudi miloserčniga, dobriga moža obišem. Vidim ga vsiga v hrastah, kakor Joba, pa tudi voljno terpeti kakor Joba. „Nič se ne kesam, pravi, de sim nadlogo si naklonil, sim vunder ljubo živinco sosedu otel, in Bog mi bo že dal, de bom pregledal in ozdravil“. Tako miloserčno delo zasluži v zlatih bukvah zapisano biti: **Janez Lepko** se imekuje verli mož. Nespametno streljanje je že dostikrat strelcu pa tudi drugim ljudem silno škodo naključilo. Prav bi bilo, ko bi se nepotrebni strel ojstro kaznoval, in smodnik vsakimu paglovcu kupiti ne pripustil. Otročičam branimo nož v roke jemati; branimo tudi streljanje šterkovcam, kterim se kos kruha v rokah bolj poda, ko strelnica.«

Poiskal sem podatek o nadaljnji življenjski usodi tega srčnega moža iz Plešivca.⁵ Njegove želje po ozdravitvi so se v celoti izpolnile. Celo več, dočakal je častitljivo starost 82 let. Umrli je v začetku leta 1875 na domu v Plešivcu.

Bratovščina svetega Florijana

O bratovščini svetega Florijana govori tudi kronika 110 let PGD Šoštanj-mesto, ki navaja, da je vzorni učitelj Peter

⁴ Kmetijske in rokodelske novice, 27. 5. 1846, št. 21, str. 84.

⁵ Župnija Škale, MMK, 1829–1888, str. 248.

Mussi o ustanovitvi bratovščine pisal v Bleiweisove novice. V Kmetijskih in rokodelskih novicah z dne 19. 11. 1851 je z naslovom »Perva razstava in kmetijska seja u Šoštanju« moč prebrati vest, da je šoštanjski vzorni učitelj Peter Mussi v trgu Šoštanj ustanovil Bratovščino svetega Florijana.⁶ Namen bratovščine je bil pomagati prebivalcem, ki jih je prizadel požar. Ustanavljanje bratovščine se je nanašalo predvsem na kmetijska posestva in je izključevalo vasi in trge. Vzrok je bil v strnjeni gradnji, ki je bila v primeru požara zelo ranljiva, sam požar pa je pogosto pomenil popolno uničenje vseh objektov. Bratovščina sv. Florijana v teh primerih ne bi mogla pomagati. Prisotni na prvi kmetijski razstavi in seji v Šoštanju so bili nad predlogom Mussija, ki jim je opisal delovanje te bratovščine, navdušeni. Udeležence je vzpodbujal k varni gradnji s poudarkom *na obokanih kuhinjah in zidanih dimnikih*.⁷

V naslednjem zapisu velikega šoštanjskega učitelja je moč razbrati, s kakšnimi težavami so se srečevali prebivalci pri obrambi pred požari: *»Iz Šoštanja na Štaj. 9. maja. Danes so naši tržani v velikem strahu vstajali. Kmali po treh začne prva hiša goreti, in v kratkem pogorele so tri hiše in troje gospodarskih poslopij. Bila nam je vendar roka Božja mila in je branila vetra, sicer bi bil pogorel celi trg. Take nesreče pa tudi učijo, da v trgih in vaseh se le malo opravi pri požarih z eno gasilnico, s par lestvicama pa z dvema ali tremi ključi ali akli. Županom naj bi bilo na skrbi, da po številu hiš tudi je število gasilne priprave več ali manj. Hvala vrlim Velenjčanom, ki so brž prispeli z gasilnico uro deleč in se kot pravi junaki obnašali! Posebna hvala pa še onemu blagemu, v vsaki reči pridnemu županu gosp. Jožetu Rak-u (Bizjaku), pa tudi našemu okrajnemu predstojniku gosp. M. Sirku in davkarju gosp. Okornu. Pogorelcu je največa tolažba, ako ima poslopje zavarovano, pa žali Bog! da se še vseskozi kmet in gospod ogiba toliko koristne zavarovavnice. Naših petero Pogorelcov so le trije bili zavarovani. Eden je pred tremi*

⁶ Kmetijske in rokodelske novice, 19. listopad 1851, št. 47, str. 238.

⁷ Kmetijske in rokodelske novice, 26. listopad 1851, št. 48, str. 242.

leti odstopil, in ravno ta potrebuje zdaj največje pomoči.»⁸

Ustanovitev gasilskega društva Šoštanj

Kot že omenjeno, o sami ustanovitvi tega najstarejšega društva v Šaleški dolini in njegovem delovanju v času Avstro-Ogrske monarhije so podatki dokaj skopi. Kronist dogajanja v Šoštanju Miloš Volk je leta 1954 zapisal, da se je nemško gasilsko društvo Freiwillige Feuerwehr Schönstein ustanovilo 1. junija 1879. Ustanovitelji so bili predvsem šoštanjski Nemci: tovarnar Hanz Woschnagg, svečar Kristian Kern, Dr. Hanz Lichtenegger, graščak Herman Schnitzer, lastnik gradu Turn, baron Haebler iz Guthenbichela, čevljar Gregor Acman in posestnik Josip Toter.

Društvo naj bi imelo ob ustanovitvi 25 članov. Čevljar Franc Grebenšek in kovač Šoln pa naj bi bila pristopila k nemškemu Feuerwehru kot člana trškega občinskega odbora po sklepu občinskega sveta. Drugače pa Slovenci naj ne bi imeli vstopa v to društvo. Prvo črpalko društvu je kupil po besedah kronista⁹ baron Haebler. Društvo je imelo celo svoj prapor, ki pa so ga ob zlomu monarhije prenesli v graški muzej. Prapor naj bi bil tam še v času pred 2. svetovno vojno. Med intervencijami je bilo poleg manjših požarov omenjeno tudi gašenje požara v Lappovem rudniku v Škalah, v Slovenj Gradcu leta 1903, v usnjarni v Šoštanju 1906 ter v šoštanjski šoli leta 1918. Celu požara v Novi Cerkvi leta 1887 naj bi se šoštanjski gasilci udeležili, je bilo moč razbrati iz korespondence dveh kronistov dogajanja, g. Premrla iz Strmca (sedaj ponovno Nova Cerkev) in g. Levarja iz Šoštanja okoli leta 1998.

Kaj iz takratnega časopisja je moč izbrskati o dogajanju

Rast trga in gospodarstva v njem, ki se je odražalo v veliki usnjarni, je pripeljala trške veljake do odločitve, da se lotijo

⁸ Kmetijske in rokodelske novice, 14. 5. 1862, št. 20, str. 158.

⁹ Levar, *Kronika 110 let GD Šoštanj-mesto*, str. 21.

organiziranega boja proti uničujočim požarom. Vest je objavil Cillier Zeitung v četrtek, 14. avgusta 1879, z naslovom »Neue Feuerwehr.« Za poveljnika (Obmann) tega šaleškega gasilstva je bil izvoljen Herman Schnitzer plemeniti z gradu Turn (današnja graščina v Šoštanju).

(Neue Feuerwehr.) In Schönstein wurde eine Feuerwehr unter dem Namen Schallthaler Feuerwehr gegründet und zu deren Obmann Herr Hermann Schnitzer von Lindenstamm gewählt.

Izsek iz Cillier Zeitung.

Naslednji dan, v petek, 15. avgusta, pa je o ustanovitvi Schallthaler Feuerwehra poročal še Marburger Zeitung. Torej je moč sklepati, da je bilo društvo ustanovljeno v nedeljo, 10. 8. 1879.

(Schallthaler Feuerwehr.) In Schönstein hat sich eine „Schallthaler Feuerwehr“ gebildet.

Izsek iz Marburger Zeitung.

Takoj po ustanovitvi je pričelo društvo zbirati sredstva na novo opremo in orodje. Cesar Franc Josef je novoustanovljenemu gasilskemu društvu podaril 80 guldnov. Vest o tem je objavil Marburger Zeitung.¹⁰

(Spende.) Der Kaiser hat der freiwilligen Feuerwehr in Schönstein 80 fl. zur Anschaffung von Löschgeräthen gespendet.

Izsek iz Marburger Zeitung 3. dec. 1879.

Prispevek cesarja je bil pomemben zgled ostalim donatorjem, saj je bilo takratno gasilstvo odvisno od darov različnih

¹⁰ Marburger Zeitung, 3. 12. 1879, št. 145, str. 3.

darovalcev. Ker PGD Šoštanj-mesto že dolga leta organizira tekmovanje v rokovanju s starimi ročnimi in motornimi brizgalnami, lahko omenim tudi podobno pomoč cesarja Franca Jožefa I. pri nakupu brizgalne na Ljubnem ob Savinji, kjer je leta 1886 za nakup brizgalne prispeval 100 guldnov. Torej cesar na našem ozemlju ni delal razlik med ustanavljanjem nemških ali slovenskih gasilnih društev. Če nadaljujemo brskanje po takratnih virih, dobro leto pozneje je Marburger Zeitung poročal, da je bilo v Šoštanju v preteklem letu za gasilstvo namenjenih 381 guldnov: »*Zu Schönstein wurden im verftossenen Jahre behuf Unterstützung der dortigen Feuerwehr 381 fl. Gespendet.*«¹¹

Gasilsko društvo se je vključilo v zvezo Cillier Feuerweh-
hr, ki je povezovala vse Feuerwehre tega območja. Slovenske požarne brambe, tiste, ki so takrat že obstajale, niso bile del te zveze. Sedež slovenskih požarnih bramb našega območja je bil takrat v Žalcu. Leto po ustanovitvi društva v Šoštanju so se gasilci 2. oktobra 1880 udeležili veličastnega praznovanja ob 10-letnici Feuerwehr Tuffer (Laško).¹² V družbi preostalih društev, kot so Cilli (Celje), Hoheneegg (Vojnik), Gonovitz (Slovenske Konjice), St. Peter in Sachsenfeld (Šempeter v Savinjski dolini) in gimnastično društvo v Celju. Za novoustanovljeno društvo so se kmalu pričele vaje in udeležbe na gasilskih intervencijah. Pogosto so se morali člani društva spoprijeti tudi z naraslo Pako, ki je znala teči tudi skozi okna v hiše na trgu.

Cillier Zeitung 23. 12. 1880 poroča: »*Iz Šaleške doline*« Po ločitvi trga Šoštanj od podeželskih skupnosti so najvišja mesta v trgu zasedli gospodje Herman Schnitzer, Franz Woschnagg, Kristjan Kern in Michael Gollob, vsi tudi člani šoštanjskega Feuerwehra. »*Izid volitev so takoj počastili z izobešanjem zastave s trškim grbom z mestne hiše in s strelnim navalom, ko se je znočilo, pa z baklo, ki so jo gasilci s sodelovanjem pevskega društva prinesli na novo izvoljenemu in prvemu županu trga Schönstein.*«¹³

¹¹ Marburger Zeitung, 15. 5. 1881, št. 58, str. 3.

¹² Marburger Zeitung, 10. 10. 1880, št. 122, str. 3.

¹³ Cillier Zeitung, 23. 12. 1880, št. 103, str. 2.

V času monarhije je bilo za šoštanjsko gasilsko društvo zanimivo, da so najvišji predstavniki trške oblasti in kasneje tudi mestne bili aktivni in vodilni člani tega društva. Zato jim je društvo toliko bolj stalo ob strani in se je veselilo tudi njihovih političnih uspehov. Pogosto so organizirali baklade, na katerih so slavili in častili svoje predstavnike oblasti. Čeprav je društvo delovalo kot izrazito nemško, so se vedno odzivali na klic pomoči, ne glede, kje in komu je gorelo, in dokazovali, da je poslanstvo gasilstva, da pomaga, najvišja vrednota. Vse od ustanovitve gasilskega društva v Šoštanju so se le-ti vsako leto ob spremljavi godbe udeleževali slovesnosti na lepo nedeljo pri svetem Florjanu.¹⁴

Tradicija druženja pri zavetniku se je nadaljevala tudi v predvojnem času, v času Kraljevine Jugoslavije, vse do poveljnega obdobja, ko je nova ljudska oblast pričela svoj boj proti veri in Cerkvi. Prav združeni gasilci iz Sektorja Šoštanj so s svojo odločnostjo prekinili to nerazumno blokado in kot prvi na Florjanovo nedeljo leta 1989 potegnili 530-kilogramski zvon v cerkveni stolp pri svetem Florjanu.¹⁵ Moč tradicije je bil vedno pomemben dejavnik v gasilski organizaciji. 12. kongres Gasilske zveze Slovenije, ki je bil hkrati 1. kongres Gasilske zveze v samostojni Republiki Sloveniji in je potekal med 26. in 27. junijem 1993 v Slovenj Gradcu, je z oblikovno podobo plakata kongresa poudaril vrednote te organizacije in pomen tradicije. Sv. Florijan, zavetnik ognja v tradicionalnem izročilu, je s sodobno aktualizacijo »*kadar plamen pogube plapola, bije, toži, vpije plat zvona*«¹⁵ prevzel družbeno prepoznavno vlogo gasilstva. Plakat prvega kongresa v samostojni Sloveniji razkriva in poudarja simbolne nacionalne atribute in jih ob svečani obletnici povezuje z vlogo gasilstva v sodobni družbi. Upati je, da vprašanja vrednot v gasilskih vrstah ne bodo več nikoli na preizkušnji.

¹⁴ Deutsche Wacht, 25. 10. 1885, št. 86, str. 6.

¹⁵ Čebul, PGD Šoštanj-mesto, 120 let nudenja pomoči, Dvig zvonov pri Sv. Florjanu.

Formacija društva

5. maj 1881 Cilier Zeitung poroča: (Prevod): »(Prostovoljno gasilsko društvo v Schönsteinu.) Iz letnega poročila prostovoljnega gasilskega društva Schönstein lahko izberemo prav razveseljive podatke: Število članov je bilo v preteklem letu 55. Odbor so sestavili gospodje Schnitzer von Lindenstamm Hauptmann (kapetan), dr. Lichtenegger (Stellvertreter – namestnik), Johann Woschnagg (Steigerfuhrer – vodja plezalcev), Christian Kern (Zugfuhrer der Spritzenmannschaft – vodja gasilne enote). Michael Gollob (Stellvertreter – namestnik) Eder (Zugfuhrer der Schusmannschaft – vodja napadalcev), Scharner (Stellvertreter – namestnik). Franz Woschnagg (Cassier – blagajnik), sestava enote: v plezalni enoti je bilo 6 moških, v gasilni enoti 25 in v rezervni - zaščitni ekipi 21 moških. Mlada gasilska četa je imela priložnost uspešno posredovati pri 3 požarih; ima dve brizgi, oprema in orodje pa sta najnovejše izdelave. Iz blagajne jemljemo darove njegovega cesarjevega veličanstva in občine Schönstein; 381,65 guldnov so bili zbrani v trgu. Prispevke je prispevala tudi Štajerska hranilnica v Šoštanjju, Grof Rothtirsch, Dr. Richard Forregger in 2 zavarovalnici. Omeniti želimo le eno stvar, ki je v letnem poročilu skromno zamoščana, to je nenehna pripravljenost na žrtvovanje več znanih Šoštanjčanov, ki so med drugim tudi ustvarjali, podpirali ustanavljanje prostovoljnega društva v trgu. Društvu in njegovim sponzorjem želimo vse najboljše!«¹⁶

Čas ustanovitve gasilskega društva je sovpadal s časom velikih prizadevanj za izgradnjo proge Celje–Velenje. S pomočjo svojih najvišjih funkcionarjev so bili v prizadevanja za izgradnjo proge vključeni tudi gasilci v Šoštanjju. (Prevod): »Župan trga Schönstein G. Hermann Schnitzer von Lindenstamm in predsednik tamkajšnjega okrožnega sveta g. Michael Gollob vabita zainteresirane za uresničitev projekta te železniške proge na srečanje v nedeljo, 12. februarja, ob 13. uri v Šoštanj. Upati je, da se bodo vabljeni odzvali vabilu za udeležbo na tem sestanku oziroma jih bodo v skladu z vabilom zastopali predstavniki.

¹⁶ Cilier Zeitung, 5. 5. 1881, št. 36, str. 2.

Opozoriti moramo tudi, da med številnimi lokalnimi društvi ni niti enega, za katerega bi promocija te zadeve predstavljala strošek.»¹⁷

Cillier Zeitung je 13. 8. 1882 z naslovom »Šoštanjsko prostovoljno gasilsko društvo« poročal o delovanju tega društva v drugem društvenem letu 1881, v njem pa izvemo, da je imelo prostovoljno gasilsko društvo v Schönsteinu 48 vadečih in 24 pomožnih članov. Že kupljena gasilska oprema je predstavljala vrednost 1725 guldnov.¹⁸

Deutsche Wacht, je 24. 4. 1884 v članku z naslovom »Županske volitve« poročal o izidih v Šoštanju. (Prevod): *»Danes je bil g. Hermann Schnitzer Edler von Lindenstam ponovno izvoljen za župana. Za občinska svetnika sta bila izbrana gospoda: Mack in Raulen. V odboru so tudi okrožni sodnik Khern, dr. Lichtenegger, Wagner, Scharner, Bresnig, Woschnagg in Vosnjak, od katerih zadnja dva pripadata nacionalni klerikalni stranki.»¹⁹*

Ker je bil čas, ki ga opisujem, prežet z mednacionalnim bojem, v katerem so Slovenci iskali svojo svobodnejšo pot, Nemci pa krčevito branili svoj vpliv v monarhiji, je zanimiv naslednji zapis, v katerem so se Nemci čutili prizadete: (Prevod): *»Moj sin hodi v lokalno osnovno šolo. Kadarkoli je na vrsti verouk, gre tja v solzah, ker ga katehet, gospod Caplan Govedic, vedno vzame na udarec in ga kaznuje z raznimi kaznimi, ker ne zna slovenskega veroizpovednega duha. Želja mnogih nemških staršev je, da bi se njihovi otroci v šoli verouk učili v njihovem maternem jeziku, to je nemščini. Vendar je ta želja zaman. G. Caplan Govedic se ne ozira in poučuje samo v slovenščini, ali ga otroci razumejo ali ne. Mislim, da je to neprijetnost, ki zahteva preklic. F-D Šoštanj, 17. december 1884.»²⁰*

Kaplan Govedič je ostal v Šoštanju in postal župnik. Njegovi nazori do slovenstva so se v odraslih letih spremenili. Ko

¹⁷ Cillier Zeitung, 5. 2. 1882, št. 11, str. 4.

¹⁸ Cillier Zeitung, 13. 8. 1882, št. 65, str. 3.

¹⁹ Deutsche Wacht, 24. 4. 1884, št. 33, str. 6.

²⁰ Deutsche Wacht, 21. 12. 1884, št. 102, str. 7.

je na občinskih volitvah leta 1906 kandidiral in bil izvoljen kot predstavnik nemške liste, je bil do njega zelo kritičen slovenski nacionalni krog.²¹

Deutsche Wacht je poročal o delovanju gasilskega društva z besedami, da *»od naših učinkovitih gasilcev že dolgo ni bilo nič slišati, razen nekaj sporov med obtožbami in osebne zlobe, še bolj pa se je čudilo, 23. prejšnji mesec, po polnih šestih mesecih 2. letošnje vaje, ki je potekala pod vodstvom vnetega namestnika stotnika, žal samega stotnika takrat ni bilo videti.«*²² Pisec prispevka je opozoril, da je treba v primeru potrebe pravilno ravnati z brizgalno, zato je pomembno, da tudi vodstvo *gasilske brigade* pokaže več vneme in da se ekipa gasilcev ustrezno usposobi. Društvo je pokazalo tudi več težav pri podajanju povelj s piščalko, ki jih je bilo potrebno večkrat ustno ponoviti. Opozorila pisca zgornjega prispevka so se kaj kmalu pokazala tudi v praksi. Nekaj tednov pozneje je zagorelo v Topolšici. Zanimiv je članek o stanju v gasilskem društvu, ki se je podalo na gašenje požara pri Erbežniku v Topolšici. Prav tako so na pomoč prihтели prebivalci iz občine Šoštanj - okolica iz Družmirja.

Prevod zanimivega zapisa v Deutsche Wacht 15. 10. 1885 je naslednji: *»Šoštanj, 12. oktober (Schadenfeuer und Feuerwehr) Ognjena škoda in gasilci. V nedeljo, 11. 10., po deseti uri je naš trg prestrašil požarni alarm. Gorelo je gospodarsko poslopje wasermeistra Erberssnik, 10 minut od trga. Požar je iz maščevanja zlonamerno podtaknil neki purš. Iste je aretirala žandarmerija med požarom. Ob tej priložnosti se je spet poznala pomanjkljivost, da naše veliko gasilsko vozilo nima sprednjega vozička, tako da se je bilo treba odseliti s staro brizgo, ki pa ni imela cevi. Na srečo je bila enota iz skupnosti Šoštanj-okolica, ki je bila omenjena v mojem zadnjem dopisovanju, v akciji med požarom. Ista je prišla skoraj istočasno kot gasilska enota Schönstein na požarišče, kar si zasluži priznanje, če upoštevamo, da območje Šoštanj-okolica pravzaprav nima gasilske enote in da potrebujejo ljudje četr ure časa več, da pridejo na kraj požara,*

²¹ Domovina, 12. 3. 1906, št. 30, str. 1.

²² Deutsche Wacht, 17. 9. 1885, št. 75, str. 4.

tako kot gasilci iz Šoštanja, in da so kljub temu na kraj požara prispeli šele nekoliko kasneje in hrabro pomagali pri gašenju požara do pol ure. Veliko truda je stala bivalna hiša, ki je komaj kakšnih 5 metrov oddaljena od gospodarskega poslopja in krita s slamo, da so jo rešili, za kar gre zahvala le hitri pomoči prebivalcev iz Šoštanj-okolice. Zlasti lokalni posestnik Herr von Schnitzer se odlikuje kot neutruden pomočnik v stiski. Vedno je urejeno usmerjal enote tam, kjer je bila nevarnost največja. Kaže pri tem požaru, kako pomembno je učinkovito usposabljanje in oprema za dobro gasilsko enoto. Že zdavnaj je padla tudi odločitev, da se za novo brizgalno nabavi sprednji del. V ta namen so nekateri gospodje že zagotovili, da bodo prispevali polovico stroškov. Pivniški oddelek je odobril tudi neko vsoto, ki pa se je varčevala tri leta in jo je končno določil znani član gasilske čete za plačilo glasbe ob cerkveni procesiji na lepo nedeljo. Naloga naslednjega občnega zbora, za katerega upamo, da vendarle bo, je odločiti, ali je bolj pomembno za gasilce, z njihovim denarjem zagotoviti simpatije klerikalcev, ki so zanj tako dragocene, ali prispevati k nabavi omenjenega prednjega vozila. Kdaj bo skupščina, resda nihče ne more povedati, saj sta od zadnjega minili že dve leti in zato medtem ni bilo novih volitev. Med zadnjim požarom smo slišali tudi, kot ne more biti drugače glede na to, kar smo poročali – zelo nenavadne klice poveljujočih, ki ves čas stojijo na brizgi in so s svojimi povelji posadki nudili veliko smeha. Do odločilnega izboljšanja pa bo verjetno prišlo le enkrat, česar pa si želimo, saj se je trenutna neustreznost našega gasilstva v velikem požaru precej pokazala²³

Prispevek je predstavil obilico težav, s katerimi se je soočalo gasilsko društvo. Zato so v naslednjih časopisnih člankih podali določene dodatne utemeljitve o dogajanju na požarišču videno in predstavljeno v drugi luči.²⁴

²³ Deutsche Wacht, 15. 10. 1885, št. 83, str. 3.

²⁴ Deutsche Wacht, 22. 10. 1885, št. 85, str. 5.

Foto Hubert Hauke okoli leta 1930, ročna brizgalna v akciji (splet).

Na očitke o nesmotrni porabi sredstev iz Pivniškega sklada je društvo podalo naslednji odgovor: (Prevod): »*Feuerwehr Schönstein. O letošnji porabi pivniških skladov gasilskega društva Šoštanj podajamo sledeče podatke: Denar iz pivniškega oddelka tvori zabavni sklad gasilskega društva in le moštvo ima dostop do njegove funkcije. Dan gasilskega zavetnika Florjana praznujemo vsako leto, odkar obstaja Šoštanjsko gasilsko društvo v bližnji podružnični cerkvi svetega Florjana, ki je zaradi svoje slikovite lege priljubljena izletniška točka Šoštanjčanov. Veliko in malo gre na ta dan že zjutraj z gasilsko četo k svetemu Florjanu. Glasbeni zbor, običajno Frasslauer Musik (Braslovška glasba), spremlja celotno procesijo. Zunaj se po slišani kratki maši ves dan veselo živi in pleše, zvečer pa se je začel pohod nazaj. Stroški glasbe so pokriti iz gostinskega sklada. Ampak letos je celodnevno deževalo. Zato je bilo sklenjeno naročiti glasbo za tako imenovano Lepo nedeljo, da bi sodelovali pri praznovanju. Po procesiji se je v Gollobs Gasthaus ob zvokih prijetne glasbe pridno pilo in plesalo v noč. Kot vsako leto se je glasbo plačalo iz Pivniškega sklada. Gospod Kern že leta kot namestnik poveljnika skrbi za te zabave, ki se zgodijo enkrat letno.*«²⁵

²⁵ Deutsche Wacht, 25. 10. 1885, št. 86, str. 6.

Lokalni pisci zgodovine iz Nove Cerkve so povedali, da so velik požar v Novi Cerkvi gasili tudi gasilci iz Šoštanja. Požar je zanetil triletni otrok. Njegov 84-letni dedek pa je v tem požaru umrl.²⁶ Vendar nobena vest o tem požaru ne potrdi informacije, da so se Šoštanjčani res podali tudi v Novo Cerkev. Omenja se zgolj Vojnik in *Cillier Feuerwehr*. Res pa je, da so občasno za gasilska društva, vključena v celjsko zvezo, uporabili termin *Cillier Feuerwehr*. Pregledal sem tudi zapise v *Deutsche Wacht* (*Der Brand von Neukirchen*) in v *Marburger Zeitung* (*Neukirchen verbrannt*), vendar iskane omembe Šoštanja nisem našel.

O tem velikem požaru je Slovenski narod poročal: »(Velik požar.) V Novi cerkvi pri Celji nastal je včeraj zjutraj ob 9. uri po neprevidnosti malega otroka, ki si je z žveplenkami igral, ogenj, ki se je vsled hudega vetra naglo razširil in uničil 50 poslopij. Požarni brambi iz Vojnika in Celja prihiteli sta gasiti in rešili cerkev, šolo in občinsko hišo. Posestnik Kukec, pri katerem je ogenj nastal, eden otrok in veliko živine je zgorelo. Včeraj zvečer ob 7. uri bil je požar udušen. Škode je nad 100.000 guldnov. Vojaki stražijo pogorišče.«²⁷ Kasneje se je izkazalo, da otrok, ki je zanetil požar, ni zgorel, ampak so ga zaščitili in skrili pred morebitnim maščevanjem krajanov.

Deset let po ustanovitvi društva v Šoštanju sem zamenjal vest o praznovanju šoštanjskih gasilcev. Namesto omembe tega veselega dogodka sem prav na čas obletnice ustanovitve društva našel vest o smrti župana Šoštanja in nekdanjega namestnika poveljnika gasilskega društva Michaela Golloba. *Deutsche Wacht* je tako objavil naslednjo vest: »Prostovoljno gasilsko društvo Šoštanj poroča o smrti bivšega namestnika poveljnika Michaela Golloba.«²⁸ Umrli je kot župan, iznenada, v 56. letu starosti zaradi možganske kapi. Poveljnik gasilcev (*Feuerwehr-Hauptmann*) je bil takrat Hans Woschnagg.

²⁶ Slovenski gospodar, 5. 5. 1887, št. 18, str. 7.

²⁷ Slovenski narod, 3. 5. 1887, št. 99, str. 3.

²⁸ Deutsche Wacht, 15. 8. 1889, št. 65, str. 8.

Osmrtnica v *Deutsche Wacht* 15. 8. 1889, št. 65.

Deutsche Wacht 31. avg. 1890 poroča o volitvah v Šoštanju. (Prevod): »Potem ko so bile naše občinske volitve po dolgem času končno potrjene, so bile včeraj volitve župana in občinskih svetnikov. G. Johann Scharner je postal župan, dr. Lichtenegger, Franz Woschnagg in Johann Mack izvoljeni svetniki. Takoj ko se je ta volilni rezultat izvedel na trgu, so odjeknili strelji, ki so na široko oznanjali veseli dogodek, da je končno obstajal povsem napreden in nemško misleč občinski svet, in velikonemška zastava je plapolala na najvišjem drogu nad trgov in oznanjala, da je Šoštanj nemški in da bo nemški tudi ostal. Zvečer so gasilci ponovno izvoljenemu županu poklonili slovesno baklado, med katero je nastopil moški pevski zbor z nekaj pevskega zbori, kasneje pa se je novi občinski svet z vsem občanstvom srečal v Bresnikovem Gasthofu in proslavil zmago naše stranke.«²⁹

²⁹ *Deutsche Wacht*, 31. 8. 1890, št. 70, str. 4.

Prihod železnice v Šaleško dolino

27. decembra 1891 je slavnostno okrašeni vlak pripeljal na postajo v Šoštanj.³⁰ Zbrala se je velika množica ljudi, ki je pozdravljala časnega gosta, guvernerja grofa Wurmbranda. Prizadevanja za izgradnjo proge, za katero sta se zavzemala tudi gasilski poveljnik Schnitzer in njegov namestnik Gollob, so se končno udejanjila. Možnost nudenja pomoči se je s prihodom proge znatno povečala tudi za gasilce. Prostovoljno gasilsko društvo Šoštanj je ob slavnostnem dogodku zavarovalo kraj dogajanja. (Prevod): *»Po toplem govoru župana mesta Schönstein Johann Scharnerja je množica navdušeno vzklikala, nakar je gospodična Sofie Woschnagg, ki je zasedla svoje mesto z več mladimi damami s postaje, guvernerju izročila veličasten šopek v obliki roga izobilja, npr. planike in kamelije, kot spomin na današnji dan in predstavitev Šoštanja. Grof Wurmbrand se jim je zahvalil z dodatkom, da bo ta donacija služila tudi kot spomin na dame«.* Ko je vlak po 10-minutni zamudi odpeljal s postaje proti Velenju, je odhod spremljalo burno vzklikanje zbranih.

Leta 1899 je Deutsche Wacht v št. 82. poročal o velikem pogrebu Kasparja Skaze v Velenju in udeležbi obeh *Feuerwehrej*, Šoštanj in Velenje. Za udeležbo gasilcev na pogrebu se je v časopisu zahvalila tudi žalujoča družina.³¹

Prva gasilska fotografija v Šoštanju

Za prvo fotografijo članstva, datirano v leto 1889, je zanimivo, da je član gasilskega društva Šoštanj Martin Turk (1900–1996) prepoznal vse osebe na fotografiji, kar je veliko bogastvo za društvo. Uganka, katerega leta je dejansko nastala fotografija, pa še vedno ostaja. Vsekakor je nastala pred letom 1901, saj je takrat po dolgotrajni bolezni preminil Kristijan Kern (v sredini s sabljo), soustanovitelj društva. V zadnji vrsti (šesti z leve) pa je moj praded Mihael Merzdovnik, tovarniški delavec, rojen leta

³⁰ Deutsche Wacht, 31. 12. 1891, št. 104, str. 2.

³¹ Deutsche Wacht, 12. 10. 1899, št. 82, str. 8, 12.

1876. Torej omenjeni datum nastanka 1889 ne more biti prvi. Zato bi bilo to pomembno fotografijo realneje datirati v čas nastanka prvih fotografij v mestu Šoštanj in v čas praznovanja 20-obltnice gasilskega društva, torej v leto 1899.

Prva fotografija članstva, najverjetneje iz leta 1899 (PGD Šoštanj-mesto).

Kristian Kern premine

V časopisu Slovenec z dne 4. 12. 1901 preberemo vest,³² da je v Šoštanju po dolgi obolezosti v 65. letu starosti umrl Kristijan Kern, svečar in posestnik. Ob smrti ni nikjer omenjeno, da je bil med ustanovitelji društva in celo njegov poveljnik. Je morda vzrok v tem, da je bil član sveta Šaleške čitalnice ter član katoliške stranke? O njegovem članstvu v svetu Šaleške čitalnice je poročala Domovina³³ z vestjo, »da je pri občnem zboru Šaleške čitalnice 26. decembra 1894 bil Kristijan Kern izvoljen v svet čitalnice.« Osmrtnica in zahvala družine je bila objavljena

³² Slovenec, 4. 12. 1901, št. 279, str. 2.

³³ Domovina, 15. 1. 1895, št. 2, str. 4.

v Gospodarju,³⁴ njegova pomembna vloga v gasilskem društvu prav tako ni bila omenjena.

Šaleške doline marš za Hansa Woschnagga³⁵

Prostovoljna gasilska brigada je preko njihovega sedanjega Obmanna (poveljnika) Josefa Werbnigga in Obmannstellvertreterja (podpoveljnika) Paula Macka svojemu cenjenemu ustanovitelju in častnemu poveljniku Hansu Woschnaggu, tamkajšnjemu lastniku tovarne usnja, ob njegovem rojstnem dnevu izročila umetniško izdelano častno diplomo kot zahvalo za zasluge, ki so pomembne za obstoj njihovega društva. Vidno ganjen se je zahvalil za pozornost, ki ga je doletela, in zagotovil, da bo vedno ostal zvest stvari in ne bo storil ničesar, kar ne bi v vseh pogledih podpiralo prizadevanja tega neprofitnega društva. Slavnostnemu obredu se je pridružila tudi domača delavska godba, ki je pod vodstvom kapelnika g. Hallecherja zaigrala več skladb, med katerimi je bila izvedena tudi koračnica Marsh Schallthaler (Šaleške doline marš), ki jo je posvetil Hansu Woschnaggu *Kapellmeister* Andreas Hallecher. Člani gasilskega društva so se nato srečali v Breznikovi gostilniški dvorani v prijetni družbi, ki je vztrajala do zore. Manjkalo pa ni tako narodnih kot drugih vojaških pesmi.

Slovenji gradec v ognju³⁶

»10. maja 1903 je v zelo vetrovnem vremenu zagorelo v Slovenj Gradcu. Požar, ki se je začel v Cerkveni ulici, je povzročila gospodinja, ki je v vetrovnem vremenu odvrгла tlečo žerjavico na gnojišče, ki jo je močan veter zanesel na sosednji hlev. Požar, ki je nastal, je bil katastrofalen in je bil že tretji pogubni požar za to mesto. Škoda je bila ogromna, 700 000 kron. V reševanje nastale situacije, v kateri je zgorelo 47 hiš in 77 objektov

³⁴ Slovenski Gospodar, 5. 12. 1901, št. 49, str. 7 in 12. 12. 1901, št. 50, str. 7.

³⁵ Deutsche Wacht, 22. 5. 1902, št. 41, str. 4.

³⁶ Slovenec, 12. 5. 1903, št. 107, str. 2.

(p. p. *Deutsche Wacht*), se je vključila država. Stanje si je prišel ogledati cesarski namestnik grof Clary.« V tej veliki akciji gašenja sta sodelovala oba Feuerwehra iz Šaleške doline, Šoštanj in Velenje.³⁷« Kronika društva, izdana ob 110. obletnici nastanka PGD Šoštanj-mesto, omenja požar v Slovenj Gradcu, kjer so gasilci iz Šoštanja bili zastopani v večjem številu ter sodelovali pri gašenju »neprenehoma 36 ur skupaj.«

Katastrofalni požar³⁸ v »Lederfabrik Franz Woschnagg«

(Prevod): »V petek, 9. novembra 1906. leta, je v zgodnih jutranjih urah (pol štirih) izbruhnil požar v usnjarni Franz Woschnagg. Ogenj, ki je nastal v osrednjem delu tovarne na področju črnjenja usnja (črna komora), se je iz malega začetnega požara bliskovito razširil na sosednje objekte. Širil se je v smeri vzhoda in grozil s popolnim uničenjem trga. Po začetni paralizirajoči grozi so se skupno podali v boj za rešitev, kar se je sploh rešiti dalo. Desno stran trga so v celoti evakuirali. Poleg prvo prispelih domačih gasilcev so se v reševanje vključili vsi zaposleni, tudi zaposleni pri Ivanu Vošnjaku, ter tržani. Na klic po pomoči so prispele požarne brambe in Feuerwehri iz Polzele, Rečice ob Paki, Mozirja, Velenja in Celja. Še posebej energično in pogumno so se odzvali Družmirčani s svojo brizgalno, ki so se pod vodstvom g. Novaka resnično izkazali.«

Potrebno je dodati, da so požarno brambo v Družmirju ustanovili šele dve leti pozneje, leta 1908, zato je njihovo odgovorno poslanstvo toliko bolj cenjeno. Gasilskim enotam je uspelo preprečiti, da se ogenj ni razširil na skladišča oljne ogrščice, smrekovega lubja in ostalih zelo vnetljivih surovin za potrebe proizvodnje. Požar je bil ob izjemnih naporih lokaliziran ob 10. uri dopoldne. Požarna straža je bila razpuščena naslednji dan. V požaru je zgorelo veliko tovarniških objektov (okoli 25), strojev in 8000 kosov izgotovljenih govejih kož. Škoda je po oceni čas-

³⁷ *Deutsche Wacht*, 14. 5. 1903, št. 39, str. 3–4.

³⁸ *Deutsche Wacht*, 11. 11. 1906, št. 90, str. 4–5.

nika Domovina³⁹ znašala okoli 800.000 kron, Deutsche Wacht pa je škodo ocenil na 1,5 milijona kron. Intervencijo domačega društva je vodil Wehrhauptmann Josef Wirbnigg, Celju, ki je nastopilo s parno gasilsko brizgalno, je poveljeval gasilski stotnik Karl Ferjen, Polzeli (tovarniškemu društvu Heilenstein) Edelhofer in Velenju Vincenc Primožič.

Požar v usnjarni leta 1906 (Muzej usnjarstva na Slovenskem).

Teden dni pozneje je nemško časopisje objavilo vest,⁴⁰ da je poveljnik gasilskega društva v Šoštanju *Wehrhauptmannes* Josef Werbnigg prejel priznanje od vladnega komisarja dr. Zoffala, v katerem je poudarjeno zaslužno in požrtvovalno vodenje enot in hkrati rečeno, »da je bil trg v Šoštanju, zahvaljujoč njihovemu ciljno zavestnemu posredovanju, rešen bližajoče se katastrofe.« Vladni komisar je plačal gasilskemu društvu v Šoštanju tudi prispevek 100 kron v občinsko blagajno kot prispevek za zamenjavo uničenega gasilnega orodja.

³⁹ Domovina, 12. 11. 1906, št. 132, str. 4.

⁴⁰ Deutsche Wacht, 25. 11. 1906, št. 94, str. 4.

Praznovanje 30-letnice delovanja gasilskega društva

V časopisu⁴¹ je bil najavljen dogodek, da bo v Šoštanjju v nedeljo, 25. julija 1909, *Feuerwehrbezirkstag* – Okrajni gasilski dan, na katerem bodo obeležili tudi 30-letnico gasilskega društva v Šoštanjju. Slovesnega dogodka, ki ga je povzel časopis,⁴² so se udeležila naslednja gasilska društva iz Celjskega okraja, ki so izvedla mimohod po naslednjem vrstnem redu: *Cilli* (Celje), *Gonobitz* (Slov. Konjice), *Heilenstein* (Polzela), *Hl. Geist bei Loce* (Sv. Duh pri Ločah), *Hochenegg* (Vojnik), *Hrastnigg* (Hrastnik), *Lichtenwald* (Sevnica), *Neuhaus* (Dobrna), *Montpreis* (Planina pri Sevnici), *Pragwald* (Pragersko) *Rann* (Brežice), *Schönstein* (Šoštanj), *Tüffer* (Laško), *Weitenstein* (Vitanje) in *Wöllan* (Velenje).

Na čelu vseh enot je bila Šoštanjjska godba, za katero je stopal *Bezirksohmann Wehrhauptman* (gasilski stotnik) in okrajni poveljnik Karl Ferjen s svojimi podrejenimi. Povorka, ki je pričela svoj mimohod pri *Deutsches Haus* (nemški hiši), se je vila preko trga do mestne hiše, kjer jih je sprejel in nagovoril gostitelj župan in deželni poslanec Hans Woschnagg. Prebivalci so impozantno povorko gasilcev z navdušenjem sprejeli in jih posipali s cvetjem. Enote iz Celja, Hrastnika, Laškega in Velenja so izstopale po svoji številčnosti, še posebej gasilci iz Laškega z gasilskim praporom.

Vaja na trgu s stoletno brizgalno

Po paradi je na glavnem trgu potekala šolska in prikazna vaja šoštanjjskih gasilcev. Prikazali so gašenje požara na dveh objektih in za svoj prikaz prejeli velike pohvale. Pisec prispevka je poudaril, »da je sto let stara brizgalna delovala brezhibno in je po njegovih besedah tudi v preteklosti že večkrat dobro služila.« Po končani vaji je v občinski dvorani potekala okrajna

⁴¹ Deutsche Wacht, 14. 7. 1909, št. 56, str. 6.

⁴² Deutsche Wacht, 28. 7. 1909, št. 60, str. 3–4.

volilna konferenca, na kateri je bilo ob splošnem aplavzu nadaljnje vodenje še naprej zaupano dotedanjemu poveljniku Karlu Ferjenu iz Celja. Funkcija namestnika poveljnika, ki jo je dolga leta opravljal g. Josef Werbnigg iz Šoštanja, je bila zaupana Edehoserju iz (*Heileustein*) Polzele. Dotedanjemu podpoveljniku g. Josefu Werbniggu, ki se je zaradi selitve v Maribor poslavljaj od gasilstva, so se najvišji predstavniki politike in gasilstva v celjskem okraju toplo zahvalili. Wehrhauptmanstelwertreter (namestnik vojaškega poveljnika) Derganz se je zahvalil Josefu Werbniggu za njegovo delo v gasilstvu.

Okrajni gasilski dan in praznovanje 30 let FF Schönstein, dne 25. 7. 1909 (splet).

Omeniti je potrebno, da se je na okrajni konferenci razpravljalo tudi o možnosti deželnega združevanja slovenskih društev (*Windische Feuerwehren*) in *Deutsche Feuerwehren*, ki jim je tudi politika postajala naklonjena. Razprava na konferenci v Šoštanju je kazala odklonilen odnos do tega, kar pa ni bilo nacionalne narave, temveč bolj organizacijsko-finančne. Po končanem zasedanju so se udeleženci družili na pogostitvi v vrtu *Deutsches Haus*. Shoda v Šoštanju se je udeležila tudi Slovenska požarna bramba Planina pri Sevnici. Slovenska časopisa Narodni dnevnik in Narodni list sta se na to udeležbo odzvala

enako: *Okrajnega požarniškega shoda v Šoštanju se je udeležila tudi požarna bramba v Planini. Ali ni nikogar spodaj, ki bi malo napravil red v tem trgu?*⁴³

Deutsche Wacht o slovesu družine Wirbnigg pravi: *»Šoštanj: Slovo od hrabre nemške družine. V začetku septembra je naše kraje zapustila trdna nemška družina – spoštovana družina Josefa Werbnigga.«*⁴⁴ S temi besedami je Deutsche Wacht pričel prispevek, posvečen slovesu družine Werbnigg, ki je zapuščala Šoštanj in odhajala v Maribor. Avtor članka opisuje veličino njegovega dela na družbenem področju: *»Izjemno je bil aktiven tudi v političnem življenju in je bil zvest član občinskega sveta Schönstein, ki je ponovno postal nemški. Bil je stotnik prostovoljnega gasilskega društva in gasilski okraj Cilli-Schönsteina ga je izvolil za svojega glavnega predstavnika. Bil je aktiven član moškega pevskega zbora in dolgo časa v upravnem odboru; nemški otroški vrtec v Schönsteinu je pod njegovim predsedovanjem zgledno uspeval. Zaradi svojega strokovnega znanja v komercialni stroki je bil imenovan za zapriseženega blagajnika na komercialnem področju. Ob slovesu je bilo videti veliko solz, ki so se bleščale okoli družine, ki nas je zapustila. Naj bo pogumni nemški družini, ki je zdaj v Marburgu, na Mellingerstraße št. 41, kjer je ustanovila trgovsko podjetje, tudi v prihodnosti naklonjena sreča.«*

Sokolski shod v Šoštanju

Zelo zanimiv članek o shodu sokolov v Šoštanju, kjer je šoštanjske Nemce popadel strah pred tem panslovanskim gibanjem, je povzel Narodni dnevnik.⁴⁵ V prispevku so dodobra obračunali z vsemi udeleženci, ki so želeli preprečiti ta shod. *»Vredno njih kulture je tudi bilo, da je ves Feuerwehr moral na plan. Na vsakem koncu trga so postavili brizgalno in junaško*

⁴³ Narodni dnevnik, 29. 7. 1909, št. 170, str. 2; Narodni List, 5. 8. 1909, št. 33, str. 4.

⁴⁴ Deutsche Wacht, 16. 10. 1909, št. 83, str. 8.

⁴⁵ Narodni dnevnik, 3. 9. 1910, št. 200, str. 2.

pričakovali žalskih in mozirskih sokolov, da bi jih poškopili, če bi se peljali oziroma korakali skozi trg. Zdaj šele vemo, zakaj da imamo to famozno društvo, ki ob vsaki priliki berači tudi pri Slovencih. Če kje gori, so vedno zadnji, pride kvečjemu 6 do 8 mož — včeraj pa je bilo točno ob dveh na mestu nad 30 mož - gasilcev! Vse tovarniške delavce so oblekli v prekrasno uniformo, ni čuda, za frajbir, katerega je bilo v obilici, se vse stori.«

Pisec članka je še posebej ostro obračunal s starim Vošnjakom, ki je, kot navaja, bil svoj čas navdušen Slovenec, predvsem zaradi svoje koristi, kasneje pa si je v trgu postavil kip z napisom »*Gewidmet von Franz und Maria Woschnagg*« (posvečena od Franca in Marije Woschnagg), in to »za žulje ubogih delavcev iz fonda bolniške blagajne.« Razbitje družine šoštanj-skih Vošnjakov na dva tabora je vsekakor boleče in kruto. Ni pomenilo samo družinski razkol, ampak tudi širši razkol slovenskega naroda. V ljudskem štetju leta 1911⁴⁶ je v trgu Šoštanj prebivalo 1256 prebivalcev. Za nemško nacionalnost se jih je opredelilo 863, za slovensko pa zgolj 374. »*Pozabljeni*« dogodek iz Šoštanjske preteklosti,⁴⁷ povzet po Jutru 5. aprila 1911, nam odkrito oriše vse tiste zaslepljenosti in nepremišljenosti, s katerimi je slovenski tabor dobesedno pognal to slovensko rodbino na nasprotni breg. Tudi naslednje Jutro⁴⁸ je posvetilo kar nekaj razmišljanj »o izrinjenju starega Woschnagga iz slovenske posojilnice, ki jo je več let uspešno in odlično vodil.« Oba prispevka, ki sta izšla ob nenadni smrti Hansa Woschnagga, pomagata razumeti mednacionalna trenja tistega časa v Šoštanju in širše. Razkol te nekdanj zelo pomembne šaleške rodbine se žal ni pomiril vse do današnjih dni.

⁴⁶ Deutsche Wacht, 18. 3. 1911, let. 36, št. 22, str. 9.

⁴⁷ Hribernik, *Mesto Šoštanj*. Ponatis uredil Tone Ravnikar, Pozabljeni dogodek iz Šoštanjske preteklosti, str. 260.

⁴⁸ Jutro, 6. 4. 1911, št. 398, str. 1.

V pričakovanju razglasitve Šoštanja za mesto

21. marca 1911 je med potovanjem z ladjo med Catania in Messino nenadoma umrl Hans Woschnagg. Človek, ki je bil najbolj zaslužen za razglasitev Šoštanja za mesto, ni dočkal njegove razglasitve, ki je bila dva meseca pozneje. Izgubi župana, tovarnarja in častnega poveljnika gasilcev je osrednji nemški časopis⁴⁹ namenil kar 6 part.

Pogrebne slovesnosti se je udeležilo veliko gasilskih društev, saj je bil Hans Woschnagg ustanovitelj in stotnik Šoštanjskega *Feuerwehra*. Poleg domačega društva so delegacije poslale gasilske enote iz *Wöllana, Heilensteina, Hochenegga, Neuhaus, Ranna, Tüfferja in Vidma*. Pogreba se je udeležila tudi Slovenska požarna bramba Družmirje, »ki je pokojniku z velikodušno roko naredilo veliko dobrega«, je poročal časopis.⁵⁰ Tudi bogata Družmirska kronika⁵¹ govori o udeležbi na pogrebu, ki se ga je društvo udeležilo na izrecno željo načelnika tov. Ivana Dvornika. »Pod vodstvom gospoda načelnika je moštvo ob pol eni uri odkorakalo ter se v Šoštanju z Šoštanjskim fajerverom združilo ter se ob pol drugi uri iz posebnim vlakom v Celje odpeljalo. Pogreb se je vršil ob 4. uri popoldan, katerega se udeležilo, in sicer izven Družmirske še 13 nemških požarnih bramb in vsi delavci Vošnjagove tovarne.«

Na Gutenbichlu je zagorelo

Deutsche Wacht o požaru na Gutenbichlu pravi: »Iz Šoštanja smo prejeli naslednje sporočilo: Na velikonočni ponedeljek se je sedemletni sin stanovalca Josefa Dobnika iz Raune pri Šoštanju na robu gozda na posestvu Gudenbüchl v Raunah igral z vžigalicami in prižgal suho travo. Ogenj se je hitro razširil, saj je našel veliko hrane v suhi travi in jo je razpihoval ne-

⁴⁹ Deutsche Wacht, 24. 3. 1911, št. 24, str. 12, 15, 16.

⁵⁰ Deutsche Wacht, 1. 4. 1911, št. 26, str. 2, 7.

⁵¹ Ferk, *100 let Prost. gasilskega društva Lokovica*, str. 14.

vihtni veter. V kratkem času je bilo zelo veliko območje ogromno morje plamenov. Gasilci iz Šoštanja, ki so se nemudoma pojavili na požarišču, so s pomočjo lokalnega prebivalstva in vojakov, ki so bili na dopustu, uspeli požar ukrotiti. Čeprav je bilo delo opravljeno z največjim odrekanjem, je zgorelo na površini 3 Ha mladega smrekovega gozda, gospostvu pa je nastalo za 2000 kron škode. Zaradi prevladujočega vetra bi se požar zlahka razširil na grajsko poslopje in bližnje hiše.«⁵²

Baron
Karl Emil Haebler
(1855–1935)
(splet).

Šoštanj je postal mesto

Slovenski narod je poročal o »povzdigu« trga Šoštanj v mesto. Obenem pa se je v času praznovanja zgodil požar, ki je bil tako prvi požar v novoustanovljenem mestu. »Šoštanj mesto. Cesar je povzdignil trg Šoštanj v političnem okraju Slovenji gradec na Štajerskem v mesto.« Drugi prispevek v časopisu pa je poročal o požaru: »Iz Šoštanja. Ogenj. Zgorela je hiša posestnika Janeza Plankarja. Ogenj je nastal vsled slabe peči. Zgorelo je

⁵² Deutsche Wacht, 22. 4. 1911, št. 32, str. 4.

precej krme in živeža. Škoda je precejšnja, ker je bil g. Plankar samo za 500 K zavarovan.«⁵³

»Da škoda ni večja, gre zasluga gasilskemu društvu, ki je zelo hitro posredovalo,«⁵⁴ je pohvalil gasilce graški časopis.

Veliki dobrotnik iz Gutenbuchla

Baron Haebler, ki je bil omenjen kot ustanovitelj društva in donator prve gasilske brizgalne, se je naselil v dvorcu Gutenbuchel šele leta 1906. Je pa vseskozi slovel kot velik dobrotnik in je zelo veliko pripomogel pri delovanju gasilskega društva. Tako lahko preberemo, da je baron Haebler daroval Feuerwehru 50 kron.⁵⁵ Tudi Štajerec je v št. 36. leta 1911 omenil njegov dar ter dodal, da je tudi obljubil, da jim bode pomagal pri nabavi novih rekvizitov in uniform.⁵⁶

Praznovanje rojstnega dne prvega župana mesta Franza Woschnagga

Deutsche Wacht je o tem dogodku poročal: *»Velika Baklada: Pred njegovo vilo v Šoštanju je bil prisoten ves občinski svet, pevsko društvo, zaposleni iz usnjarne in tudi gasilci z Feuerhauptmanom Viktorjem Haukejem.*«⁵⁷

O zanimivem obdarovanju gasilcev v Nemški hiši

Deutsche Wacht poroča: *»Šoštanj, Nedelja 26. V Nemški hiši je bilo praznovanje božiča našega gasilskega društva. Pod svetlim božičnim drevesom je ležalo koristno darilo za vsakega od 47 tovarišev. Božična darila so bila kupljena s precejšnjim*

⁵³ Slovenski narod, 26. 6. 1911, št. 145, str. 2.

⁵⁴ Grazer Tagblatt, 23. 6. 1911, str. 20.

⁵⁵ Deutsche Wacht, 2. 9. 1911, št. 70, str. 9.

⁵⁶ Štajerec, 3. 9. 1911, št. 36, str. 3.

⁵⁷ Deutsche Wacht, 6. 12. 1911, št. 97, str. 10.

zneskom, ki ga je gospod baron Haebler podaril našemu gasilstvu. Tovariši so se presenečeni nad bogatim obdarovanjem tudi medsebojno šaljivo obdarovali, kar je še dodatno pripomoglo k veselju. Župan Franz Woschnagg je dal na dražbo prodati svoje častno darilo, veličastnega živega petelina, kar je pomenilo, da je prispeval lepo vsoto v društveno blagajno. Gasilski poveljnik g. Viktor Hauke je vsem podaril slastno malico. Več štajerskih pivovarn je tudi brezplačno priskrbelo potrebno pijačo. Božični večer je minil lepo in veselo.«⁵⁸

Gasilsko društvo je bilo vedno pomemben nosilec dogodkov v mestu. Tako najdemo naslednje povabilo: »Gasilski ples v Schönsteinu.⁵⁹ Prostovoljno gasilsko društvo Schönstein prireja v nedeljo, 3. februarja, v prostorih Nemške hiše gasilski bal. Vstopnina 1 krona«. Žal je bil že v naslednji številki časopisa objavljen preklic dogodka zaradi smrti Franza Woschnagga.

Šoštanj (Odpoved.):⁶⁰ »Gasilski bal, ki ga je gasilsko društvo Schönstein načrtoval in napovedal za 3. februar, je tukaj odpovedan in preložen, ker je danes zjutraj veliki mestni dobrotnik g. Franz Woschnagg preminil.«

Deutsche Wacht je leta 1912 v št. 11 poročal o pogrebu častnega meščana in dobrotnika Šoštanja, ki je vodil tako močno tovarno, eno največjih in najkvalitetnejših. Pogreba so se udeležili Feuerwehri iz Šoštanja, Velenja in Celja. Po končanem pogrebu so se sešli v Deutsches Haus, kjer je Viktor Hauke spregovoril o njegovi vlogi v gasilskem društvu in družbi kot takšni.⁶¹

Leta 1912 so nemška društva v Šoštanju – to je prostovoljna požarna bramba, moško pevsko društvo in gimnastično društvo (Turnverein) – baronu in baronici na Gutenbüchlu pripravila veliko počastitev iz hvaležnosti za vsa dobra dela:⁶²

⁵⁸ Deutsche Wacht, 30. 12. 1911, št. 103/104, str. 5.

⁵⁹ Deutsche Wacht, 31. 1. 1912, št. 9, str. 5.

⁶⁰ Deutsche Wacht, 3. 2. 1912, št. 10, str. 4.

⁶¹ Deutsche Wacht, 7. 2. 1912, str. 2–3.

⁶² Deutsche Wacht, 27. 3. 1912, št. 25, str. 6; Poles: »O možu z brki, ki je iskal kočijaža brez brkov,« str. 30.

»Proti deveti uri zvečer je korakal stroj ljudi, praznično okrašen, z baklami in lampijoni od Nemške hiše proti gradu Gutenbüchlu, domovanju barona. Spredaj je šla mestna godba z zvenečo glasbo in zadaj množica radovednežev. Ko se je vlak bakel približal Gutenbüchlu, so ga pozdravile gromeče strelne salve. Slavnostno osvetljeni grad je dajal v temi impozanten vtis. Pod vodstvom zborovodje, gospoda cesarsko kraljevega sodnika, je moško pevsko društvo blagoglasno zapelo srce nagovarjajočo pesem 'Zvesto nemško srce', ki sta ji sledili še dve. Ko se je nato baron s soprogo pojavil na glavnem vhodu, je oba dobrotnika nagovoril vodja gasilcev in občinski svetnik gospod Viktor Hauke z besedami zahvale za vsa dobra dela in ju poprosil, da tudi vnaprej ostaneta Šoštanjčanom v pomoč. Nato je povzel besedo vidno vznemirjeni baron Haebler in se zahvalil za presenečenje ter obljubil, da bo kot doslej še nadalje zvesto stal Šoštanjčanom ob strani. Na baronovo povabilo so se potem vsi sodelujoči udeležili prijetne zabave pri gostilničarju Haukeju.«

Po slovesnem dogodku na gradu Gutenbüchel je kmalu sledila naslednja vest:⁶³ »Donacija. Iz Schönsteina nam sporočajo: Baron in baronica Haebler, ki jima je tamkajšnji Deutschen Wereien na gradu Gutenbüchel še ne tako dolgo nazaj pripravil veliko čast v znak hvaležnosti za številne prejete ugodnosti, sta zdaj darovala 100 kron udeležencem pohoda z baklami, in sicer: 50 kron za Schönsteinsko prostovoljno gasilsko društvo in za moško pevsko društvo Liederkranz, da more vsako izmed imenovanih društev priskrbeti nekaj užitka po svoji presoji za lepo izvedeno serenado.«

Proti koncu leta 1912 je baron kot prijatelj in podpornik požarne brambe le-tej kupil znatno dolžino cevi in nato še veliko čelad, z zimskega potovanja pa je gasilce presenetil s pošiljko tridesetih plaščev iz najboljšega blaga.⁶⁴

⁶³ Deutsche Wacht, 13. 4. 1912, št. 31, str. 4.

⁶⁴ Deutsche Wacht, 25. 9. 1912, str. 5; Poles, »O možu z brki, ki je iskal kočijaža brez brkov,« str. 30.

O požaru pri Lampretu leta 1912⁶⁵

»Požar tovarne. V Nedeljo ob pol treh popoldne je izbruhnil požar v mizarski tovarni g. Josef Lampreta v Šoštanju. V kratkem času je ogenj zajel vse prostore prvega nadstropja in pritličje, vključno s stroji. Orodje in končno pohištvo je uničeno. Gasilske enote iz Šoštanja in Družmirja, ki so se pojavile na požarišču pravočasno, so pripomogle k rešitvi stanovanjskega dela, kjer so živeli lastniki. V reševanje nastale situacije so gasilci pristopili premišljeno in v njo vložili veliko napora. Za trud gasilcev so bili hvaležni«.

Baron Haebler postane častni poveljnik

26. aprila 1913 je gasilsko društvo barona s častno listino razglasilo za *Ehrenhauptmann* – častnega poveljnika, kar je bila najvišja počastitev, ki jo je društvo lahko izkazalo.⁶⁶

Isto vest je objavil tudi *Deutsche Wacht*,⁶⁷ ki se v prevodu glasi: »(Počastitev pokrovitelja gasilskega društva.) Glede na številne denarne donacije in donacije opreme, ki sta jih Baron v. Häbler in njegova žena v preteklih letih podarila našemu prostovoljnemu gasilskemu društvu, gasilsko društvo, da bi izrazilo svoje veselje in hvaležnost, se ni moglo izogniti podelitvi plemenitemu dobrotniku najvišjega priznanja, ki ga društvo lahko ponudi, zato je imenovalo Barona v. Häblerja za svojega častnega poveljnika.«

Odbor, ki ga je vodil Viktor Hauke, mu je podelil častno listino s prošnjo, naj z ženo ohranita svojo naklonjenost in dobro voljo pri gasilskem društvu Šoštanj. Vidno presenečen in ganjen baron von Haebler je prejel certifikat, se zahvalil za veliko čast in imel govor, v katerem je zagotovil, da bosta z ženo še naprej prispevala, da bo Šoštanjsko gasilstvo cvetelo in se razvijalo v dobrososedskem odnosu.

⁶⁵ *Deutsche Wacht*, 27. 11. 1912, št. 95, str. 4.

⁶⁶ *Grazer Tagblatt*, 30. 4. 1913, str. 8; Poles, »O možu z brki, ki je iskal kočijaža brez brkov,« str. 30.

⁶⁷ *Deutsche Wacht*, 30. 4. 1913, št. 35, str. 5.

O dobrosrčnem in bogatem baronu, ki je znatno pomagal organizacijam v Šoštanjju in okolici, se je glas hitro razširil daleč naokoli. Nepridipravi pa so si želeli olajšati barona njegovega bogastva. Tako je vest objavil Štajerec: »*Vlom. Neznani tatovi vlomili so v grad pl. Haebler pri Šoštanjju. Ko jih je oskrbnik Rack zasačil, ustrelili so z revolverji nanj in so potem zbežali. K sreči strelj oskrbnika niso zadeli.*«⁶⁸

Podobno vest o vlomu je podal tudi Deutsche Wacht,⁶⁹ ki je navedel, da sta zakonca Haebler odsotna zaradi potovanja s svojo družino. O vlomu je spregovoril tudi Slovenski narod.⁷⁰

Baron postane tudi častni meščan

Gasilskemu društvu je sledila tudi občina Šoštanj, ki je za zasluge povzdignila svojega dobrotnika v častnega meščana. Tako Štajerec o dogodku: »*Mesto Šoštanj imenovalo je graščaka plemenitega Haebler za svojega častnega meščana. Nemška društva in šolska deca napravila so obhod z lampijoni pred grad Gutenbichel, kjer se je pelo ter graščaku tudi ustmeno zahvalo izrazilo. Graščak plem. Haebler storil je že izredno veliko dobre za mesto Šoštanj in se mu ima prebivalstvo jako mnogo zahvaliti. On ja pač eden tistih redkih mož, ki niso le po naslovu, marveč tudi po srcu pravi plemenitaši!*«⁷¹

Deutsche Wacht je o imenovanju obširneje poročal z naslednjim tekstom: »*Občinski svet Šoštanjja je veleposestnika iz gradu Gutenbüchel pri Šoštanjju, barona Karla Emila von Haeblerja, dobrotnika društev in revežev Šoštanjja, soglasno imenoval za častnega občana te občine. Dne 2. julija podaril mu je na njegovem gradu občinski svet pod vodstvom župana, gospoda Franza Woschnagga, častno listino. Baron se mu je zahvalil za to čast in delegaciji zagotovil, da bo še naprej pazil na tiste, ki potrebujejo pomoč v mestu Šoštanj, in se bo po svojih*

⁶⁸ Štajerec, 30. 11. 1913, št. 48, str. 3.

⁶⁹ Deutsche Wacht, 22. 11. 1913, št. 94, str. 5.

⁷⁰ Slovenski narod, 22. 11. 1913, št. 269, str. 3.

⁷¹ Štajerec, 19. 7. 1914, št. 23, str. 4.

najboljših močeh trudil, da jih bo materialno podpiral. Za podkrepitev tega svojega zagotovila je občini v svojem imenu in na račun svoje žene dal na razpolago precejšnjo vsoto denarja.»⁷²

Jeseni 1913 je baron financiral obnovo – okrasitev zunanjščine cerkve v Šoštanju – za veliko slavje ob namestitvi zvonov (ki jih je daroval Franz Woschnagg) ter ureditev nove moderne stolpne ure.⁷³ Tudi danes nam v Šoštanju še vedno meri čas mestna ura, ki jo je leta 1913 kupil prav ta dobrotnik.

Šaljivo o starih časih

V povojnem času (po drugi svetovni vojni) je Miloš Volk napisal kroniko šoštanjskega društva in jo prebral ter predstavil ob praznovanju 80 let PGD Šoštanj-mesto.⁷⁴ V njej se je hudomušno dotaknil časa avstro-ogrske monarhije z naslednjimi odlomki iz kronike:

Ob ustanovitvi bili so še stari časi, vsi komandanti bili so bradati, ki vrstili so se od znanega svečarja, do barona, fabrikanta in sedlarja!

Članstvo poslušno, delavno in predano, usposobljeno za razne akcije in parade, večkrat služilo je tudi za štefažo in na grad hodilo je z baklado!

Po bakladi obilo bilo je veselja, jedlo se in pilo brez denarja! Gospoda pohlepna plačala je za parado in tako zanesla se na svojo gardo!

Te manifestacije bile so velike, katerim Slovenci niso delali glihe, organizirali so Feuerwehr Tag, tam gost počaščen bil je vsak!

Zbrali so prvake od vsepovsod, ker tako želeli so gospod, da pokazali bi spremnost, moč in se veselili celo noč.

Vso noč so jedli, pili in se veselili, združeno lepo življenje si sladili, za zabavo druge žene so ljubili, to noč – svoje so žene zapustili!

⁷² Deutsche Wacht, 4. 7. 1914, št. 48, str. 4.

⁷³ Poles: »O možu z brki, ki je iskal kočijaža brez brkov,« str. 30.

⁷⁴ Levar, *Kronika PGD Šoštanj-mesto*, str. 41–44.

Ljubezen taka bila je le kratka, če daljša bila bi – povedala bi pratka! Žene križem so ljubile in prepir med moškimi naredile!

Za ljubezen sprli so se možje hudo, klepar udaril šlosarja je za uho, čevljar pa nogo mu podstavi, zato s čevlji jo dobil je po glavi!

Klofute težke križem so delili, mnogi težke brce so dobili, po glavah bunke – iz nosov kri je lila, tak zaključek veselica je dobila! ...

Slovo od častnega poveljnika

Deutsche Wacht je 2. 1. 1915 poročal o smrti častnega poveljnika Josefa Wirbnigga: »28. decembra je bil, kot je poročal Marburger Zeitung, Josef Werbnigg, znan v vseh nemških krogih na Spodnjem Štajerskem in povsod dejaven kot nacionalist, položen v grob. Kot trgovec v Rötscyachu, Neuhausnu, Schonsteinu in končno v Marburgu, Mellingerstrasse, si je s svojo vljudnostjo pridobil ljubezen vseh. Tudi v narodnih skupinah, pri telovadcih, pevcih. Gasilsko društvo Šoštanj se je od svojega nekdanjega poveljnika in častnega poveljnika poslovilo s častnim spremstvom. Po blaženem življenju naj mu bo lahka zemlja; vsi, ki so ga poznali, bodo ohranili zvest spomin nanj.«⁷⁵ Tokrat so se člani društva z vsemi častmi poslovili od svojega častnega poveljnika, ki je preminil v Mariboru.

Prva svetovna vojna je močno posegla tudi v delo in življenje gasilskih društev. Veliko gasilcev je odšlo na fronto, zaradi česar je leta 1916 veliko gasilskih društev prenehalo delovati. Kraljevska vlada je celo zahtevala, da gasilska društva izdelke iz bakra in medenine oddajo za vojaške potrebe. Morda je prav to medvojno stanje, predvsem pomanjkanje kadra, privedlo Franca Woschnagga do odločitve, da ustanovi svoje tovarniško gasilsko društvo.

⁷⁵ Deutsche Wacht, 2. 1. 1915, št. 1, str. 3.

Parta v Marburger Zeitung 29. 12. 1914, št. 213.

Šoštanj pridobi še eno gasilsko društvo

Ko se je leta 1917 v Šoštanju ustanovilo še tovarniško gasilsko društvo z imenom Freiwillige Feuerwehr Franz Woschnagg und Sohn, se je za šoštanjska gasilska društva pričel uporabljati naziv Freiwillige Feuerwehr Schonstein-stadt (PGD Šoštanj-mesto) in Feuerwehr Schonstein fabrike (Šoštanj-tovarna). Čeprav je tovarniško društvo (Igd TUŠ) nekaj let po zaprtju usnjarne (1999) prenehalo obstajati, so gasilci v Šoštanju ohranili naziv PGD Šoštanj-mesto.

Ko se v Šoštanju prične poveljevati slovensko

Predaja nemškega Feuerwehra v Šoštanju v roke Slovencev sta po razpadu Avstro-Ogrske monarhije opravila poveljnik Feuerwehra Viktor Hauke in Jakob Volk kot novi poveljnik gasilskega društva Šoštanj-mesto.

To se je zgodilo 19. septembra 1918, ko je Jakob Volk po nalogu narodnega sveta Šoštanj prevzel dolžnost načelnika društva. Prejšnji Poveljnik Viktor Hauke mu je dolžnost slovensko predal z besedami: »Den Hauptmanns Helm spendire ich

ihnen mit Hauptmanspflichten, Sorgen und Verantwortungen. Den Degen aber behalte ich zur Erinnerung an die Feuerwehr.« oziroma v prevodu »Podarjam Vam čelado načelnika z vsemi dolžnostmi, skrbmi in odgovornostjo. Ta meč pa obdržim kot spomin na gasilstvo.«⁷⁶

Jakob Volk je tako nekdanje nemško gasilsko društvo reorganiziral v Prostovoljno gasilsko društvo Šoštanj-mesto. Pri tej težki nalogi so mu pomagali tudi nekdanji člani društva. Gasilska društva iz Šaleške doline so se organizacijsko povezala v Gasilsko Župo Slovenjgraško.⁷⁷ Ustanovitev Gasilske Župe Slovenjgraške se je zgodila 9. maja 1920 v mestni šoli v Slovenj Gradcu in je vključevala naslednja društva: Družmirje, Šoštanj-mesto, Šoštanj-tovarna, Velenje, Šmartno ob Paki, Paška vas, Vuhred in Slovenj Gradec. Za načelnika je bil izvoljen Ivan Dvornik iz Družmirja, tajnik je postal Jakob Volk iz Šoštanja-mesto, blagajnik Hinko Gobec iz Šoštanja-tovarna. V nadzorni odbor je bil izvoljen tudi Janko Ritovšek iz šoštanjskega mestnega društva. A zgodba gasilskega društva za časa Jugoslavije pa je že novo poglavje.

V vseh teh desetletjih je gasilstvo ostalo zavezano osnovnemu načelu, pomagati pomoči potrebnim, ne glede na njihov družbeni status in politično prepričanje. Moč tradicije gasilstva in njegova politična neopredeljenost je danes velika in pomembna vrednota.

Zaključek

Pregled časopisnih virov je sicer ponudil nekaj novih spoznanj o ustanavljanju in delovanju tega društva. Morda bo bralec začutil tudi utrip tistega časa v naši dolini, polni mednarodnih trenj, dokazovanj in nagajanj. Lahko se tudi poigramo z mislijo, kje bi bil danes razvoj mesta Šoštanj, če ga ne bi v povojnem času tako kruto zaustavili. Omembe o razvitju gasilskega prapora žal nisem zasledil. Če pa bi želeli podrobnejši

⁷⁶ Levar, *Kronika 110 let gas. društva Šoštanj-mesto*, str. 22.

⁷⁷ Gasilec, 14. 6. 1920, št. 2, str. 8.

vpogled, bi bilo potrebno preizkusiti srečo še v arhivih s fondi Avstro-Ogrske monarhije v Gradcu in morda še kje.

Gasilsko društvo Šoštanj-mesto je danes eno najbolj razvitih društev v Sloveniji. Ponaša se s kvalitetno gasilsko opremo, tehniko in številnimi usposobljenimi člani. Po kategorizaciji gasilskih društev sodi v drugo kategorijo. Odnos do gasilske preteklosti in njene dediščine se spoštljivo ohranja iz generacije v generacijo. Pa vendar vsega tega danes ne bi bilo, če se takrat pred davnimi leti ne bi zbrali tisti srčni možje, ki so pričeli to odgovorno poslanstvo. Čeprav so bili začetki težki in v posameznih obdobjih ni bilo lahko, so vztrajali. Plemeniti cilj njihovega dela je bil vedno v ospredju. Tudi takrat, ko so nas zgodovinski valovi potiskali iz ene preizkušnje v drugo. Mednacionalni spori v našem prostoru so danes del preteklosti, slovenska stvar je izšla kot zmagovita. Upati je, da bomo tudi v današnjem času, času svetovne globalizacije, družbene širine in odprtosti, pravočasno začutili potrebo po ohranitvi tistih vrednot, ki morajo biti vsakemu narodu svete.

Časopisni viri

- *Cillier Zeitung, Deutsche Wacht, Domovina, Grazer Tagblatt, Gasilec, Jutro, Kmetijske in rokodelske novice, Marburger Zeitung, Narodni dnevnik, Narodni list, Slovenec, Slovenski gospodar, Slovenski narod, Štajerc.*

Literatura

- Čebul, Danilo. *120 let nudenja pomoči. Šoštanj: Pgd Šoštanj-mesto, 1999.*
- Ferik, Mojca. *100 let Prostovoljnega gasilskega društva Lokovica. Lokovica, 2008.*
- Golec, Boris. *Šoštanj v stoletjih trške avtonomije. V: Kronika Šoštanj, let. 69, št. 3, 2021.*

- Hribernik, Franc. *Mesto Šoštanj*, ponatis. Uredil: Tone Ravnikar. Šoštanj: Občina Šoštanj, 1998.
- Levar, Anton. *Kronika 110 let PGD Šoštanj-mesto*. Šoštanj: Pgd Šoštanj-mesto, 1989.
- Poles, Rok. O možu z brki, ki je iskal kočijaža brez brkov, V: *Kronika*, let. 67, št. 2, 2017.
- Nadškofijski arhiv Maribor, Župnija Škale. MMK, 1829–1888.

POVZETEK

ISKRICE ŠOŠTANJSKEGA FEUERWEHRA

Predstavljeni prispevek prikazuje zgodovino gasilstva v Šoštanju v času Avstro-Ogrske monarhije. Kar vemo danes o društvu, je bilo zapisano na osnovi ustnega izročila, ki se je prenašalo skozi generacije. V uvodnem delu je predstavljen čas, ko sta za požarno varnost v zahodnem delu doline skrbeli občini Šoštanj-okolica in Šoštanj-trg. Peter Mussi nas v nekaj zanimivih časopisnih člankih seznani s stanjem in težavami v primeru požarov, v svojem pisanju celo predlaga ukrepe za izboljšanje požarne varnosti ter ustanovi Protipožarno bratovščino Sv. Florjana. Namen bratovščine je bil predvsem v finančni pomoči žrtvam požarov. Vpogled v predvsem nemško časopisje nam razkrija tudi dejanski čas ustanovitve prvega gasilskega društva, njegovo formacijo in začetne težave, ki so pestile to novoustanovljeno nemško gasilsko društvo. Delo gasilcev in občinska politika se pogosto prepletata, saj so bili na obeh področjih angažirani isti ljudje. Preko njihovih dejanj začutimo utrip tistega časa. Njihovo delo je vseskozi predmet mednacionalnih trenj in spopadov, vse do zloma monarhije. Tudi pomembna družina Vošnjakov je postala svojevrstna žrtev tega obdobja. Čeprav časopis ne razkrije veliko podrobnosti iz skoraj 40-letne zgodovine gasilstva, nas po drugi strani seznani z dogodki, ki so nam bili do sedaj neznan in bi jih bilo vredno temeljiteje obdelati. Vsekakor sodi sem tovarniška godba, ki je obstajala že dosti pred njenim današnjim uradnim nastankom. Tudi delovanje tega najstarejšega društva v Šaleški dolini bi bilo vredno temeljiteje raziskati v arhivih nekdanje monarhije. Morda bi odkrili tudi gasilski prapor, ki naj bi bil ob zlomu monarhije prenesen v Gradec.